

'Vårt land' ja virikkeet

Vaikutteista ja virikkeistä puhumisen ei tarvitse välttämättä merkitä viittaamista lainavaloon. Toisaalta kirjallisen tuotteen arvo ei ole suoraan riippuvainen niiden sysäysten määrästä, joita se on muualta saanut. Taustatietojen selvittäminen saattaa kuitenkin usein olla kiintoisaa sekä teoksen syntyhistorian että rakenteen muovaantumisen kannalta. Vähäpätöisen tuotteen vaikutehistoriikki ei maksa laatimisvaivaa, mutta niin kansallisesti ja kirjallisesti keskeinen laulu kuin esimerkiksi Runebergin 'Vårt land' ansaitsee yhä tänä päivänä täyden huomion ja kaikki sen syntyprosessia valaisevat lisäselvitykset — mikäli niitä vain on löydettävissä.

Unkarilaisen Wörösmartyn runo, jonka ruotsinnoksen Helsingfors' Morgonblad julkaisi huhtikuun 14. päivänä 1845 ja joka painettiin niin ikään saman vuoden lopulla ilmestyneeseen "Necken"-kalenteriin, on erityisesti kiinnostanut Runebergin tutkijoita. Unkarin kansallislaulusta Suomea ylistävään hymniin johtava virikelinja on piirretty vahvana näkyviin: Runeberg on Wörösmartylta saanut ennen kaikkea runsaan valikoiman isänmaallisia motiiveja.¹ Todisteet, joiden mukaan Runeberg tunsu Wörösmartyn runon, ovat sitovat. Tiedetään jopa runoilijan saaneen vastaanottaa "Necken"-kalenterin suoraan Unkarin kansallislaulun ruotsintajalta Herman Kellgreniltä.² Yleis-

¹ J. E. STRÖMBORG, Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg. IV (senare delen). Helsingfors 1898, s. 1—3.

WERNER SÖDERHJELM, Johan Ludvig Runeberg. Hans liv och hans diktning. Senare delen. Andra, reviderade upplagan. Helsingfors 1929, s. 250.

Varovaisemman suhtautumisen linjaa edustavat teokset Joh. Ludvig Runeberg's Fänrik Ståls sägner med inledning och kommentar av RUBEN G:SON BERG och IVAR HJERTÉN. Stockholm 1913, s. 8 ja LAURI VILJANEN, Runeberg ja hänen runoutensa 1837—1877. Porvoo 1948, s. 226—227.

² STRÖMBORG, mts. 1—2.

eurooppalaisesti katsoen 1840-luku — levottomuuksien ja liikehdinnän vuosikymmen — oli otollista kansallislaulujen sepittämisaikaa.³ Runebergin on arveltu saaneen inspiraationsa toisaalta ajaltaan, toisaalta Wörösmartylta, kirjalliselta vaikuttajalta. Mutta lieneekö unkarilainen runoilija 'Vårt landin' ainoa tai edes tärkein taustahenkilö? Ruben G:son Berg on vuonna 1913 julkaisemassaan pikku tutkielmassa "En källa till 'Vårt land'?" viitannut Runebergin säkeiden ja ruotsalaisen Bernhard Elis Malmströmin runon 'Fosterlandet' (ilm. 1840 "Linnea borealis"-nimisessä kalenterissa) välisiin yhtäläisyyksiin. Myös Lauri Viljanen on maininnut Malmströmin runon Runebergin kansallislaulua käsitellessään ja puhunut eritoten mitallisista yhtäläisyyksistä. Sama tutkija on esitellyt myös toisen mahdollisen virikkeiden antajan: norjalaisen Henrik Wergelandin ja hänen runonsa 'Smaaguttenes Nationalsang'.⁴ Berg on Runebergin ja Malmströmin rinnastaessaan keskittynyt lähinnä heidän säkeissään esiintyvien sisällöllisten rinnakkaisuuksien etsintään. Erityisen painokkaasti hän on tähdentänyt kotimaan köyhyyden motiivia, jonka he molemmat tuntevat, mutta joka sen sijaan puuttuu Wörösmartyn runosta.⁵ Malmström on vaikuttanut Runebergiin — kenties. Tämä samainen sana "kenties" on syytä ottaa lähtökohdaksi myös seuraavassa tarkastelussa, jossa tuodaan suomalaisen runoilijan rinnalle toinen ruotsalainen lyrikkonimi: David Aspelin.

Aspelinia Runebergin tutkijat eivät ole edes ohimennen maininneet, eikä hänellä Ruotsin kirjallisuuden historiassa ole järin merkityksellistä sijaa. Hän kuuluu maan romantiikan gööttiläiseen vaiheeseen ja muistetaan Esaias Tegnérin opiskelutoverina ja ystävänä.⁶ Elämäntyötään hän teki sekä kirjastonhoitajana, pappina että valtiopäivämiehenä. Ensimmäiset runonsa hän sepitti vuosina 1803—1809, mutta julkista tunnustusta hän alkoi saada vasta seuraavan vuosikymmenen puolivälissä, jolloin Ruotsin akatemia palkitsi koko joukon hänen kynänsä tuotteita; näitä palkintotekstejä ovat 'Sång öfver

³ GUNNAR CASTRÉN, *Vårt land*. — Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 346. Helsingfors 1954, s. 158.

⁴ VILJANEN, mts. 227.

⁵ RUBEN G:SON BERG, *En källa till 'Vårt land'*. — Finsk Tidskrift 1913 (I), s. 41.

⁶ GUSTAF LJUNGGREN, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*. III. Lund 1881, s. 493, 569.

Sveriges och Norriges förening' (1814—1815), 'Grafven' (1816) ja 'Carl Johans uppstigande på tronen' (1818)⁷. Kaksi vuotta ennen Aspelinin kuolemaa eli vuonna 1819 ilmestyivät hänen runonsa painosta koottuina "Skaldestyeken"-nimiseksi niteeksi.⁸ Kokoelmansa hän oli jakanut kahdeksi osastoksi, joista edellisen yleisotsakkeena oli "Fosterlands-Sånger" ja jälkimmäisen "Elegiska Sånger". Aspelinin isänmaallisiin lauluihin kuuluu kaksi runoa, jotka saattavat tarjota jännitystä ja kiehtovia spekulatiomahdollisuuksia Runebergin 'Vårt landin' tutkijalle. Toinen niistä on nimeltään 'Mitt Fosterland', toinen 'Svenska Folket'. Päähuomion ansaitsee ensiksi mainittu runo.

'Mitt Fosterland' on viisisäkeistöinen runo, jonka kukin säkeistöyksikkö on kahdeksansäkeinen. Se alkaa voimakkaana isänmaanrakkauden vakuutuksena ja tuo välittömästi sen jälkeen esiin köyhyyden, maan pohjoisuuden sekä työteliäisyyden motiivit:

Mitt Fosterland, jag älskar dig
 mer än den hela jorden.
 En ringa torfva skänktes mig
 bland tallarna i Norden:
 men der, med hammar, nät och plog,
 min arm mig aldrig än bedrog;
 ty rik är klippa, sjö och strand
 uti mitt Fosterland.

Ajatuksellinen kuviointi muistuttaa Runebergiä. 'Vårt landin' ensi säkeistö korostaa kiintymystä pohjoiseen isänmaahan, toinen keskittyy köyhyyden aiheleman variointiin — huomattavasti tehokkaammin tosin kuin 'Mitt Fosterland':

Vårt land, vårt land, vårt fosterland, Ljud högt o dyra ord! Ej lyfts en höjd mot himlens rand, Ej sänks en dal, ej sköljs en strand, Mer älskad än vår bygd i nord, Än våra fäders jord.	Vårt land är fattigt, skall så bli För den, som guld begär, En främling far oss stolt förbi; Men detta landet älska vi, För oss med moar, fjäll och skär Ett guldland dock det är.
--	---

Puhtaasti sanonnallinen kuvio, joka tuo Aspelinin lähelle Runebergiä, on "med hammar, nät och plog". Aspelinin ilmaus viittaa rauhan töissä tarvittaviin työvälineisiin, kun taas Runebergin kolmi-

⁷ SVERKER EK, David Johan Aspelin. Svenskt biografiskt lexikon (red. Bertil Boethius). Andra bandet. Stockholm 1920, s. 390—391.

⁸ DAVID ASPELIN, Skaldestyeken. I. Stockholm 1819.

jakoinen sanonta ”med tanke, svärd och plog” hänen runonsa neljännessä säkeistössä sisältää sekä työn että taistelun aspektit.

Runonsa toisessa säkeistössä Aspelin ihastelee isänmaansa tyttäriä, heidän sinisiä silmiään, heidän sydämensä viattomuutta, heidän uskollisuuttaan. Tälle jaksolle ei löydy vastinetta Runebergin säkeistä; sen sijaan se tuo mieleen kansallislauluamme mukailevat Oksasen ja Erkon runot: Savon ja Hämeen ylistykset. Mutta kolmas säkeistö lähenee jälleen runebergiläisiä motiiveja:

Mitt Fosterland, jag älskar dig
och dina tappra kämpar.
Ur ögat stolthet möter mig,
men ej, som förolämpar.
De kläda sig i landets jern
till lagens stöd, till folkets värn.
Mot fiender, som hafvets sand,
står tryggt mitt Fosterland.

Nämä aihelmat kulkevat samansuuntaisina nimenomaan niiden motiivien kanssa, jota esiintyvät *'Vårt landin'* suomalaisten urhoollisuutta kiittelevässä keskijaksossa, toisin sanoen neljännessä, viidennessä ja kuudennessa säkeistössä. Myös Aspelinin *'Svenska Folket'* tarjoaa vertailukohtia tälle Runebergin runon esi-isien taisteluja kuvaavalle osalle: se on alusta loppuun kansan hyveiden ja kunnan korostusta. Vertailukelpoisin on kolmas säkeistö, jonka rinnalle voidaan asettaa lähinnä *'Vårt landin'* neljäs ja kuudes:

'Svenska Folket'
Det folket ägde hjeltemod
och aldrig vek i striden.
Det rasade land gjutet blod,
men var dock mildt i friden.
På väggen hängde sköld och svärd,
och utaf ingen fruktan tärd,
till strids, som till en bröllops-färd,
gick ynglingen och Mannen.

'Vårt land'
Här striddes våra fäders strid
Med tanke, svärd och plog,
Här, här, i klar som mulen tid,
Med lyeka hård, med lyeka blid,
Det Finska folkets hjärta slog,
Här bars vad det fördrog.
—————
Och det var här det blodet flöt,
Ja här för oss det var,
Och det var här sin fröjd det njöt,
Och det var här sin suck det göt,
Det folk, som våra bördor bar
Långt före våra dar.

Aspelinin *'Mitt Fosterland'* ja *'Svenska Folket'* ovat sekä mitallisten että muiden rakenteellisten piirteidensä puolesta kuin samaa runokokonaisuutta.

'Mitt Fosterland'-runon neljännessä säkeistössä Aspelin tuo esiin motiivin, joka tyystin puuttuu Runebergiltä: hallitsijan ylistyksen. Suomen kansallislaulun ensi yritelmien tutkija Eino Salokas on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka hallitsijan kunnian kirkastaminen käsitettiin 1800-luvun alkuvuosikymmeninä kansallislaulun olennaispiirteeksi; isänmaantunne oli korosteisen monarkkikeskeistä. Tätä vaihetta edustavat meillä muun muassa Franzén ja Juteini, mutta Runeberg on jo irronnut siitä: 'Vårt landissa' puhtaasti isänmaallinen aines on hävittänyt jäljettämiin hallitsijanylistyksen.⁹

Hallitsijaa eli Ruotsin kuningasta Kaarle Juhanaa ylistävään säkeistöönsä Aspelin on kuitenkin sijoittanut pari säettä, joille on osoitettavissa vertailukohta Runebergin runosta: "Snart intet land kan visas mig / i sällhet mer din like". Suomalainen lyyrikko kirjoittaa lähes vastaavasti: 'Vad finns på jorden mera värt / Att hållas dyrt och kärt?' Aspelinin viidennen säkeistön neljä ensimmäistä säettä jäljentävät runon alkua, neljä viimeistä ovat avutonta huokailua kunninkaan ja isänmaan puolesta. Loppu on sepitelmän ehdottomasti heikoin osa. Ainoa vertailun kannalta kiintoisa yksityiskohta on "vapaa kynnyksen" mainitseminen, sillä vapaudesta laulaa myös Runeberg. Seuraava sitaatti on Aspelinia:

— — — — —
 men på min fria tröskel dröjd,
 jag sitter lycklig och förnöjd,
 och höjer blott en suck ibland,
 för Kung och Fosterland.

Aspelinin 'Mitt Fosterland' ja Runebergin 'Vårt land' sisältävät koko joukon samoja motiiveja: molemmat runoilijat puhuvat maansa pohjoisuudesta ja köyhyydestä, kumpikin ylistää soturinkunniata, kummallekin on tärkeää vakuuttaa, ettei isänmaan veroista seutua ole missään muualla maailmassa. Yhtäläisyydet voidaan paikoin ulottaa jopa sanonnalliseen kuviointiin saakka. Kokonaisarviona voidaan todeta, että jokseenkin kaikki Aspelinin runon motiivit — hallitsijalle osoitettua kumarrusta lukuunottamatta — toistuvat Runebergin laulussa. Mutta vaikka Runebergin säkeet kattavatkin sisällyksellisesti Aspelinin runon alueen, suomalainen lyyrikko on löytänyt maastaan

⁹ EINO SALOKAS, Yritys luoda Suomelle kansallislaulu 1800-luvun alussa. — Historiallinen Aikakauskirja 1920, s. 186.

verrattomasti runsaammin ylistämisen arvoista kuin ruotsalainen runoilija omastaan; esimerkiksi maisemakuvat puuttuvat Aspelinilta jokseenkin tyystin. Tärkeä ero on myös siinä, että 'Mitt Fosterland' hakeutuu paljolti menneisyyttä kohti, kun taas 'Vårt land' on ennen kaikkea tulevaisuuteen tähtäävä runo.

Yhteiset sisällölliset piirteet eivät ole Aspelinin ja Runebergin runojen ainoat siteet, vaan ne tulevat myös mitallisesti lähelle toisiaan. Tämä koskee niin ikään Aspelinin sepitelmää 'Svenska Folket'. Runebergin 'Vårt land' käyttää vaihdellen neli- ja kolmipolvisia jambisäikeitä, Aspelinin 'Mitt Fosterland' (samoin kuin 'Svenska Folket') etenee yleensä nelipolvisin jambisäkein. Aspelinilla esiintyy kuitenkin toisinaan kolmen sekä kolmen ja puolen jambin säikeitä. Joka tapauksessa Runebergin metrumit ovat lähempänä Aspelinin poljentoja kuin Wörösmartyn runon mittaa.

Minkälaisiin johtopäätöksiin oikeuttavat samankaltaisuudet, joita voidaan osoittaa 1800-luvun parina alkuvuosikymmenenä runoilleen ruotsalaisen patriootin ja Suomen kansallisoronilijan säikeissä? Minkään radikaalisiin väitteisiin ei ole mahdollisuutta; Ossian Grotenfeltin laatimaan Runebergin omistamien kirjojen luetteloon ei sisälly mainintaa Aspelinin vuonna 1819 ilmestyneestä "Skaldestycken"-niteestä.¹⁰ Kiehtovien hypoteesien esittäminen käy silti päinsä. Nuori Turun akatemian opiskelija tai Saarijärven ja Ruoveden sivistyneistöpiireissä liikkunut kotiopettaja on saattanut hyvinkin tuntea tai vaikkapa joskus omistaakin Aspelinin kokoelman. Runot, joita hän itse 1820-luvulla kirjoitteli, osoittavat selvästi, että hän tunsi erinomaisesti ajan ruotsalaista lyriikkaa.¹¹ Oivallisesta perehtymisestä Suomen entisen emämaan kirjallisuuteen kertoivat niin ikään hänen kiivaat hyökkäyksensä sen valtasuuntia vastaan 1830-luvun alussa. Jopa Tegnérin hän tuomitsi tavalla, jota hän myöhemmin katui. Ei

¹⁰ OSSIAN GROTENFELT, Förteckning öfver Runebergs privata bibliotek. — Förhandlingar och uppsatser 18. Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland LXVIII. Helsingfors 1905, s. 182—204.

Mainintaa Aspelinin runovihosta ei ole myöskään J. E. STRÖMBORGIN luettelossa Förteckningen öfver Runebergs bibliotek, jota säilytetään käsikirjoituksena Runebergin Arkistossa Porvoossa.

¹¹ GUNNAR TIDESTRÖM, Runeberg som estetiker. Litterära och filosofiska ideér i den unge Runebergs författarskap. — Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCLXXXV. Helsingfors 1941, s. 74.

tunnu mahdollomalta olettaa, että hän tunsikin myös Tegnérin ystävän Aspelinin runovihkosen, niin vaatimaton kuin se sinänsä olikin.

Tarkastelukulmaa voidaan vaihtaa. Tähänastisessa vertailussa olen lähtenyt liikkeelle olettamuksesta, että Runeberg on tuntenut Aspelinin runovihkosen ellei todennäköisesti, niin kuitenkin mahdollisesti. Toinen vaihtoehto on se, että Aspelin on ollut Runebergille täysin tuntematon lyriikko. Miten siinä tapauksessa ovat selitettävissä heidän säkeidensä väliset, huomattavan monet yhtäläisyydet? Riittääkö viittaus ajan henkeen, yleiseurooppalaista tai yhteis pohjoismaista perua olevaan patrioottiseen asennoitumiseen? Vastaukset on ilmeisesti jätettävä avoimiksi. Runebergin tutkimuksessa ei kuitenkaan ole syytä korostaa pelkästään Unkarin kansallislaulun virikkeitä antavaa vaikutusta, koska se ei ilmeisesti ole ainoa romantiikan kauden runo, jonka yhtäläisyydet 'Vårt landin' kanssa ovat paljain silmin havaittavissa.

PIRKKO ALHONIEMI: *"Vårt land" and its inspiration*

The possible influences which inspired Runeberg's "Vårt land" have always been of interest to scholars and the most frequently mentioned is a poem in praise of Hungary by Wörösmarty, translated into Swedish by Herman Kellgren around the year 1845. Where other models have been suggested, they have been mostly Scandinavian, like Bernhard Elis Malmström's poem "Fosterlandet" (Swedish) or Henrik Wergeland's "Smaaaguttens Nationalsang" (Norwegian). There has so far been no mention by Runeberg scholars of another possible agent — the Swede David Aspelin, friend of Esaias Tegnér and writer of several works for which he received prizes from the Swedish Academy between 1810 and 1820. The collected poems of Aspelin, "Skaldestycken", appeared in 1819 and among them we find the patriotic songs "Mitt Fosterland" and "Svenska folket". The former is especially fascinating for students of "Vårt land". If we compare them in detail it is found that Runeberg's "Vårt land" and Aspelin's "Mitt Fosterland" are much the same as far as content goes; there are even verbal and metrical similarities, which do not however, justify us in making any very radical claim. The list of books owned by Runeberg drawn up by Ossian Grotenfelt does not include Aspelin's "Skaldestycken" but it is quite possible, since we know that the Swedish literature of the time was familiar to Runeberg when he was an undergraduate in Turku, that he had read it. All in all, it seems unlikely that the similarities between "Vårt land" and "Mitt Fosterland" are only the result of the prevailing 'national romantic' spirit.